

บทที่ 9

ภาพพจน์ของการศึกษาของโลกในปัจจุบันและอนาคต

บทที่ 9

ภาพพจน์ของการศึกษาของโลกในปัจจุบันและอนาคต

ในปัจจุบันมีปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกมายมาย อาทิเช่น ปัญหาการเพิ่มของประชากร ปัญหาสงครามและความวุ่นวายต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้มีการคาดคิดว่า ระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ของทั่วโลกโดยทั่วไปแล้วจะเป็นหลักใหญ่ที่ใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของโลกได้ สำหรับในอนาคตสังคมจะเปลี่ยนไปมาก หลักสูตรที่จัดเตรียมคนสำหรับอนาคตจะต้องสอนให้คนรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมในอนาคตด้วย

9.1 สภาพปัญหาของโลกในปัจจุบัน

ปัญหาประชากร

มัลธัส (Malthus) นักเศรษฐศาสตร์ในอดีตได้ทำนายไว้ว่า ในช่วง 25 ปีมานี้ มีปัญหาต่าง ๆ ในโลกที่เป็นผลกระทบโดยตรงต่อมวลมนุษย์ เช่น การที่มีประชาชนมากเกินไป และการขาดอาหารและการอดตาย บัดนี้ได้กลายเป็นความจริง และจำนวนประชากรที่มากเกินไปความต้องการนั้นเป็นประชากรในประเทศที่ยากจน

ในขณะที่ประเทศพัฒนาได้เข้าสู่ภาวะอัตราการเกิดเป็นศูนย์ (Zero population growth) ในประเทศที่ยากจนหลายประเทศอัตราการเกิดของประชากรยังมาก ในระดับร้อยละ 3 และ 4 ต่อปี

ปัญหาพลังงาน

ราคาปิโตรเลียมเพิ่มขึ้น โลกย่อมเริ่มยอมรับว่าพลังงานเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด และทุกประเทศต้องพยายามสงวนทรัพยากรนี้รวมทั้งทรัพยากรอื่น ๆ เช่น ถ่านหิน และก๊าซธรรมชาติไว้ทุกวิถีทาง ปัญหาพลังงานทำให้เกิดความร่วมมือในระหว่างชาติต่าง ๆ มากขึ้น ประเทศอุตสาหกรรมได้ให้ทุนวิจัยในด้านนิวเคลียร์ พลังแสงแดด และพลังงานจากน้ำ ซึ่งจะเป็นพลังงานที่ยังจะใช้ได้ในประเทศ กรณีขาดน้ำมันหรือภาวะสงคราม ในภาวะพลังงานขึ้นราคานี้ ประเทศที่ยากจนจะเดือดร้อนมากที่สุด

ปัญหาคุณภาพของชีวิต

ปัญหานี้สามารถวัดได้จากมลพิษด้านอากาศและน้ำ การขาดบริการด้านสาธารณสุข ปัญหาการว่างงาน และการทำงานได้ค่าจ้างต่ำกว่าที่ควรได้ การขาดโปรตีน การกินอาหารไม่พอ และความอดอยาก ปัญหาเหล่านี้ได้เห็นเด่นชัดขึ้นทั่วโลก และครอบคลุมไปในส่วนต่าง ๆ ของโลกมากขึ้นทุกที

ปัญหาการกระจายความมั่งคั่งที่ไม่เที่ยงธรรม

รายได้ประชากรของโลกในช่วงท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 20 บ่งชี้ถึงความไม่เที่ยงธรรมในการกระจายความมั่งคั่ง โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. รายได้ประชากรต่อหัวต่อปีสูงถึง 4,000 ดอลลาร์หรือมากกว่านั้น ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ประเทศผู้ค้าน้ำมัน
2. ช่วง 1,000 ถึง 3,000 ดอลลาร์ต่อคน ได้แก่ ประเทศในยุโรป ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และรัสเซีย
3. กลุ่มประเทศ "โลกที่สาม" หรือประเทศกำลังพัฒนา รายได้ประชากรจะอยู่ในช่วง 100 ถึง 1,000 ดอลลาร์ต่อคนต่อปี
4. กลุ่มประเทศ "โลกที่สี่" กลุ่มนี้คือกลุ่มประเทศที่ยากจนที่สุดที่มีรายได้ประชากรต่ำกว่า 100 ดอลลาร์ต่อหัวต่อปี ประมาณว่าประชากรประมาณครึ่งหนึ่งของโลกอยู่ในกลุ่มนี้

ความเชื่อด้านเศรษฐกิจดั้งเดิมมีความคิดว่า คนยากจนควรจะได้รับพิจารณาอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชาติ อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะที่ผ่านมา ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนจะห่างกันมากขึ้นทุกที และในประมาณปี 1970 เป็นต้นมา ช่องว่างเหล่านี้จะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ปัญหาสงครามและความวุ่นวายต่าง ๆ

ปัญหาใหญ่ก็คือสงครามระหว่างชาติ และความวุ่นวายภายในชาติ สิ่งเหล่านี้ทำให้ค่าใช้จ่ายในการทหารเพิ่มขึ้น และระดับของความวุ่นวายก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ทั้ง ๆ ที่มีสนธิสัญญาไม่รุกราน การกระทำดังนั้นไม่เพียงเป็นการคุกคามต่อศัตรูของตนเท่านั้น ยังเป็นการคุกคามประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกด้วย

บทบาทของระบบที่เปลี่ยนแปลง ระบบที่เปลี่ยนแปลง (System Breaks) ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่เปลี่ยนแปลงหรือระบบที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมสำหรับในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1936 ถึง 1960 เหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงมีหลายสิ่งหลายอย่างเกิดขึ้น ดังเช่น เกิดสงครามโลกครั้งที่สองระหว่างปี ค.ศ. 1939 ถึง 1945 ระเบิดนิวเคลียร์ลูกแรกของโลกได้ทิ้งลงในประเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1945 และต่อมาประเทศรัสเซียสามารถส่งยานอวกาศชื่อว่า สปุตนิก (Sputnik) ขึ้นไปโคจรรอบโลกเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1957 และประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าไปมีส่วนร่วมในสงครามทวีปเอเชียช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1950 ถึง 1960 ฉะนั้น ถ้าหากลองพิจารณาย้อนหลังกลับไป 32 ปี คือช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1936 ถึง 1960 จะเห็นว่าเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นเป็นอันมาก และถ้าพิจารณาถึงเหตุการณ์ข้างหน้าในอนาคต คือ ในปี ค.ศ. 2000 โดยใช้วิธีศึกษาจากระบบที่เปลี่ยนแปลงอาจเห็นการเปลี่ยนแปลงของระบบต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การเกิดสงครามโลกหรือความอดอยาก โดยที่อาวุธนิวเคลียร์ต่าง ๆ มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศอภิมหาอำนาจต่าง ๆ มีการแข่งขันกันในด้าน การสร้างอาวุธนิวเคลียร์ ก็อาจนำไปสู่การเกิดสงครามโลกครั้งต่อไป และปัญหาอีกด้านหนึ่งโดยที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีปัญหาค่าเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา จึงอาจนำมาสู่ปัญหาความอดอยากอันเนื่องมาจากประชากรล้นโลกดังกล่าว

2. พัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี อะไรจะเกิดขึ้นสำหรับทางด้านเทคโนโลยีในปี ค.ศ. 2000 โดยพิจารณาจากระบบที่เปลี่ยนแปลง ได้เคยมีการคาดคะเนระบบสังคมในประเทศสหรัฐอเมริกาไว้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2000 จะยังคงมีความคล้ายคลึงกับสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1967 มากกว่าที่จะเห็นสิ่งที่แตกต่าง ชีวิตประจำวันของชาวอเมริกันนับว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งมีความคงที่ ฉะนั้นทุกคนจึงเคยชินกับสภาพดังกล่าวนี้มากกว่า 50 ปีเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีรถยนต์ โทรศัพท์ โทรทัศน์ และเครื่องบินที่จะทำให้นักคนละจากทุกหนแห่งสามารถติดต่อและส่งข่าวสารถึงกันได้ในช่วงระยะเวลาอันสั้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังคงมีการพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้น และก็จะยังคงมีอยู่ต่อไปในปี ค.ศ. 2000 ข้างหน้านี้

ปัจจุบันนี้มีนักวิชาการส่วนใหญ่พยายามคาดคะเนแนวโน้มในอนาคตโดยการพิจารณาจากระบบที่เปลี่ยนแปลงจากสภาพความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยทางหนึ่งสำหรับ

แนวโน้มในอนาคตที่จะเปลี่ยนแปลงระบบสังคม คือกำหนดในด้านระบบคอมพิวเตอร์ หรือระบบสมองกล แต่ปัญหาสำคัญในปัจจุบันที่เราไม่สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างถูกต้องคือ การที่เราปล่อยให้ระบบเทคโนโลยีต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบสมองกลหรือคอมพิวเตอร์ซึ่งสามารถจะควบคุมสิ่งต่าง ๆ ให้ทำงานได้เช่นเดียวกับมนุษย์ ฉะนั้น ในอนาคตต่อไปจึงอาจเป็นการยากที่จะคาดคะเนได้ล่วงหน้าว่า ระบบสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด ซึ่งขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในอนาคตข้างหน้า ถ้าจะเปรียบว่ายุคปัจจุบันคือยุคนิวเคลียร์ และอดีตคือยุคที่ไม่มีความก้าวหน้ามากนัก สำหรับเทคโนโลยีก็อาจเป็นไปได้ว่า อนาคตข้างหน้าคงจะเป็นยุคของสมองกล (Computer) และระบบเทคโนโลยีที่มีความสลับซับซ้อน (Complex Technology) มากยิ่งขึ้น

3. พัฒนาการด้านชีวภาพ ความเป็นไปได้อีกทางหนึ่งสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตคือ ระบบชีวภาพหรือระบบชีววิทยาของมนุษย์ นับว่าเรากำลังกำหนดเข้าสู่ยุคของวิทยาศาสตร์กายภาพ (Physical Science) ซึ่งในอดีตเราไม่เคยมีปรากฏการณ์เช่นนี้มาก่อน แต่ปัจจุบันและอนาคตข้างหน้าเราสามารถพัฒนาทางด้านชีววิทยา เช่น เรามีระบบการผสมเทียมเกิดขึ้น มีความก้าวหน้าทางด้านวงการแพทย์และวิทยาศาสตร์การแพทย์ ซึ่งอาจคาดหมายว่า อนาคตข้างหน้าเราอาจสามารถผลิตมนุษย์ชนิดใด ๆ ก็ได้ตามที่เราต้องการจากระบบการผสมเทียม

4. พัฒนาการระหว่างประเทศ ในประเด็นที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ คือ ทิศนะที่มีต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันเป็นเรื่องที่จะต้องตัดสินใจระหว่างการเลือกที่จะเกี่ยวข้องกับเฉพาะแต่ภายในประเทศหรือเกี่ยวข้องกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยอาจสามารถกำหนดแนวโน้มในอนาคตข้างหน้าสำหรับสังคมของเรา ฉะนั้น จึงมีแนวโน้มที่จะเกี่ยวข้องกับการสร้างชื่อเสียงและความเป็นประเทศอภิมหาอำนาจในสากลและจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาต่าง ๆ ทั่วโลก

5. สิ่งที่เราคาดหวังว่าจะเกิดและสิ่งที่ไม่ได้คาดหวัง โดยที่เราอาจคาดคะเนว่าสิ่งใดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้าจากกรวิเคราะห์ระบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้ที่อาจเกิดขึ้นตามที่คาดหวัง และอาจมีบางสิ่งที่จะเกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดหวังก็ได้ ซึ่งก็คงจะเป็นการยากที่นักอนาคตวิทยา (Futurism) จะสามารถคาดคะเนได้อย่างถูกต้องและตรงกับความเป็นจริงในทุกเรื่อง

แต่อย่างไรก็ตาม จากการคาดคะเนโดยระบบที่เปลี่ยนแปลงก็อาจได้รับข้อมูลที่มีความเป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้สำหรับในปี ค.ศ. 2000 ที่จะถึงนี้โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมสำหรับในแต่ละประเทศ ซึ่งอาจไม่มีการก้าวร้าวซึ่งกันและกันหรือต่างคนต่างอยู่ก็จะทำให้ไม่เกิดสงครามโลกครั้งต่อไปตามที่คาดคะเน หรือความก้าวหน้าทางด้านระบบสมองกลอาจทำให้ระบบอื่น ๆ จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตาม หรือความก้าวหน้าในระบบพันธุกรรมสำหรับในสาขาชีวภาพ และการมีส่วนร่วมกับนานาประเทศหรือที่จะพัฒนาโดยตัดขาดจากประเทศอื่น ๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ย่อมมีผลกระทบต่อระบบการศึกษาในอนาคตข้างหน้าอย่างแน่นอน

9.2 ระบบการศึกษา : ปัญหาต่าง ๆ และการแก้ไข

ระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ของโลกโดยทั่ว ๆ ไปแล้วก็เป็นสิ่งเดียวที่ยังหวังว่าจะเป็นหลักใหญ่ที่ใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของโลก ซึ่งได้แก่ปัญหาประชาสันโลก คำนิยมในเรื่องของการบริโภค ปัญหาทางเศรษฐกิจและสงคราม จากการศึกษาถึงระบบการศึกษาจะได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงลักษณะของการศึกษาที่เป็นทั้งปัญหา และการแก้ไขในประเทศตัวอย่าง 4 ประเทศที่จะกล่าวต่อไป

ประเทศส่วนมากรับเอาระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกาไปใช้ ก่อนหน้านี้นี้ระบบการศึกษาของอังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศยุโรปตะวันตกหลายประเทศ จะเป็นแบบอย่างที่ใช้ในระบบการศึกษาของกลุ่ม “ประเทศที่สาม” การนำระบบการศึกษาของประเทศที่ร่ำรวยไปใช้ในประเทศที่ยากจนไม่อาจอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน เช่น ที่พักอาศัย อาหาร เสื้อผ้า และบริการสุขภาพที่ดีได้

ขอให้มาพิจารณาถึงประเทศตัวอย่างที่ใช้ระบบการศึกษาของประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่ได้เลิกระบบดังกล่าวดังต่อไปนี้

ประเทศนิคารากัว

ประเทศนิคารากัวเป็นประเทศที่อยู่ในทวีปอเมริกากลาง และได้นำระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกาไปใช้ ทั้ง ๆ ที่ยังเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา สาเหตุที่นำระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกามาใช้เพราะสหรัฐอเมริกาเข้าไปมีบทบาทในประเทศนิคารากัวตั้งแต่ปี ค.ศ.1850 เพื่อหา

ทางสร้างคลองตัดข้ามทวีปอเมริกากลาง ถึงแม้จะไม่ได้สร้างคลองตามที่ตั้งใจ แต่คนงานอเมริกันจำนวนมากก็ถูกส่งไปยังประเทศนิการากัว เนื่องจากมีชาวอเมริกันอาศัยอยู่ในประเทศเป็นจำนวนมาก เมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้น กองทัพสหรัฐอเมริกาจะถูกส่งไปเพื่อ "ป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของชาวอเมริกัน" และจะอยู่เป็นเวลานาน นอกจากนั้นมีการลงทุนต่าง ๆ จากชาวอเมริกันในด้านอุตสาหกรรมและการเกษตร มักจะมีชาวอเมริกันเป็นหุ้นส่วน หรือเป็นเจ้าของนิการากัวเป็นประเทศยากจนและมีภัยธรรมชาติต่าง ๆ จากแผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด พายุเฮอริเคน ความแห้งแล้ง ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องเข้าไปช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ทั้งโดยตรงจากรัฐบาล และองค์การต่าง ๆ เช่น CARE USAIK องค์การธนาคารโลก (World Bank) และ Peace Corps

ในปี ค.ศ.1981 สหรัฐอเมริกาหยุดการช่วยเหลือประเทศนิการากัวในด้านเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ทำให้ประชาชนชาวนิการากัวมีปัญหาในเรื่องความอดอยากมากขึ้น ปัญหาที่ประเทศนิการากัวจะต้องเผชิญต่อไปในอนาคตก็คือ ระบบการศึกษาของสหรัฐที่ลอกแบบไปใช้โดยตรงนี้ จะใช้ได้และแก้ปัญหาสำหรับประเทศนิการากัวที่ยากจนเป็นประเทศแบบชนบทที่มีปัญหามากมายทั้งการไม่รู้หนังสือ ความยากจน โรคภัยไข้เจ็บ และปัญหาทุโภชนาการได้หรือไม่

ประเทศไอวอรี โคสต์ (Ivory Coast)

ไอวอรี โคสต์ เป็นประเทศอยู่ในทวีปอาฟริกา ยึดถือระบบการศึกษาของประเทศฝรั่งเศส เป็นแบบอย่าง ทั้งนี้เนื่องจากเคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศสมาแต่เดิม ประเทศไอวอรี โคสต์ เป็นประเทศที่นับว่าร่ำรวยประเทศหนึ่งในทวีปอาฟริกา รายได้ประชากรประมาณ 380 ดอลลาร์-สหรัฐ แต่โดยความจริงแล้วเป็นรายได้ของประชากรในเมืองหลวง อัตราการไม่รู้หนังสือมีถึง 80% ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลทุ่มเงินเกือบหนึ่งในสามของรายได้ของประเทศเพื่อการศึกษา ปัญหาของไอวอรี โคสต์ ที่สำคัญสิ่งหนึ่งคือ การใช้ระบบการศึกษาของฝรั่งเศสนั่นเองหลักสูตรที่ใช้เป็นหลักสูตรของฝรั่งเศสแท้ ๆ 30% ของผู้รับประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาปริญญาตรี (Baccalaureate) ก็เป็นคนต่างชาตินิการากัวอาศัยอยู่ในประเทศ การศึกษาจัดโดยคนฝรั่งเศส 95% ของการอุตสาหกรรมของชาติตกอยู่ในมือของคนฝรั่งเศส การแก้ไขปัญหาการศึกษาวิธีหนึ่งของรัฐบาลไอวอรี โคสต์ คือใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาสำหรับประถมศึกษาทั้งหมด เนื่องจากขาดครูและแก้ปัญหาทางภาษา ประเทศนี้มีภาษาเผ่าต่าง ๆ มากกว่า 60 ภาษา ดังนั้นโทรทัศน์จึงมุ่งการสอนภาษาประจำชาติ

ด้วย เป้าหมายการให้โทรทัศน์ในห้องเรียนตั้งเป้าไว้ในปี ค.ศ.1980 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา 720,000 คน ใน 16,000 ชั้นเรียน

ประเทศคิวบา

ประเทศคิวบาเป็นประเทศที่รับเอาระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ถึง 60 ปี และภายหลังเลิกใช้ระบบนี้และพัฒนาระบบการศึกษาของตนเอง ประเทศคิวบาเป็นเกาะเล็ก ๆ ในทะเลแคริบเบียนอยู่ห่างจากสหรัฐอเมริกาเพียง 90 ไมล์ ในปี ค.ศ.1864 สหรัฐอเมริกาซื้อเกาะคิวบาจากสเปน ในปี ค.ศ.1902 คิวบาได้รับอิสรภาพ แต่กฎหมายของคิวบาจะต้องยอมให้สหรัฐอเมริกาซื้อหรือเช่าที่ดินเพื่อทำเป็นฐานทัพ จำกัดสิทธิคิวบาในการทำสัญญาต่างประเทศอื่น สามสิบปีหลังจากนั้นสหรัฐอเมริกาควบคุมคิวบาตลอดมา ระบบการศึกษาของคิวบาก็รับเอาระบบของสหรัฐอเมริกาไปใช้ กฎหมายการศึกษาของคิวบาเลียนแบบของมลรัฐโอไฮโอ โดยมีคณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่น การศึกษาภาคบังคับ การฝึกหัดครู ตำราเรียน และหลักสูตรเช่นเดียวกันกับของมลรัฐโอไฮโอ คิวบารับจากสหรัฐอเมริกาทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

หลังจากการปฏิวัติโดย ฟิเดล คาสโตร (Fidel Castro) ในปี ค.ศ.1958 - 1959 นอกจากจะเป็นการเปลี่ยนระบบทางการปกครองและสังคมแล้ว เป็นการเปลี่ยนระบบการศึกษาโดยสิ้นเชิงด้วย โดยตั้งเป้าหมาย 4 ประการทางการศึกษา มีดังนี้

1. แก่ระบบการศึกษาที่เฉื่อยชาด้วยการเพิ่มจำนวนนักเรียนให้มากขึ้น
2. กำจัดการพึ่งประเทศอื่นทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม โดยการขยายวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาระดับสูง ทางเทคนิคและทางวิจัย
3. ทำลายการแบ่งชั้นทางการศึกษา และการศึกษาจะต้องจัดให้แก่คนทุกคน และ
4. สัมพันธภาพทางสังคมของการศึกษาของคิวบาจะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาคนใหม่ในระบบสังคมนิยม

คาสโตร ให้คนไม่รู้หนังสือลงทะเบียนเพื่อรณรงค์การไม่รู้หนังสือครั้งยิ่งใหญ่ มีคนมาลงทะเบียนมากกว่า 900,000 คนภายใน 1 ปี คนมากกว่า 700,000 คนอ่านออกเขียนได้และอัตราการไม่รู้หนังสือลดลงเป็น 3.9% การรณรงค์ครั้งนี้เป็นปรากฏการณ์ของความสำเร็จครั้งยิ่งใหญ่ของประวัติศาสตร์การศึกษาของมนุษยชาติ นอกจากนั้น จำนวนนักเรียนและนักศึกษาได้เพิ่ม

มากขึ้น การเรียนการสอนมุ่งไปสู่ชนบท คิวบาใช้คำขวัญว่า "โรงเรียนไปสู่ชนบท" (escuela al campo) และยกย่องส่งเสริมการใช้แรงงาน การเรียนการสอนจัดในไร่อ้อยในฤดูเก็บเกี่ยว และบริเวณโรงงานและไร่นามากกว่าในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์โดยตรง และเกิดความรักในงานฝีมือต่าง ๆ คิวบาประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งในการปฏิวัติการศึกษาของตน ก็เป็นตัวอย่งที่ประเทศโลกที่สามส่วนใหญ่ไม่สามารถทำได้

ประเทศแทนซาเนีย (Tanzania)

แทนซาเนียเป็นประเทศหนึ่งในทวีปอาฟริกาซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ซึ่งปัจจุบัน เลิกระบบส่วนใหญ่ของระบบการศึกษาแบบอังกฤษ ประเทศแทนซาเนียเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดประเทศหนึ่งในทวีปอาฟริกา 90 เปอร์เซ็นต์ของประชากรอยู่ในชนบท ประชาชนจำนวนมากไม่เคยใช้เงินตรา แผ่นดินทุรกันดาร ประชากรซึ่งประกอบด้วยเผ่าต่าง ๆ ถึง 120 กว่าเผ่า ซึ่งแตกต่างกันทั้งภาษา ธรรมเนียม ศาสนา และวัฒนธรรม ภาษากลางคือ สวาฮิลี (Swahili) แต่การศึกษาในระดับสูงใช้ภาษาอังกฤษ เช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ปัญหาสำคัญยิ่งคือ การไม่รู้หนังสือ ผู้รู้หนังสือสวาฮิลีมีเพียง 10 - 15 เปอร์เซ็นต์ และรู้ภาษาอังกฤษน้อยกว่า 1 เปอร์เซ็นต์ น้อยกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ของเด็กวัยระดับประถมมีโอกาสได้เข้าโรงเรียนเพียง 3 เปอร์เซ็นต์ของวัยเด็กมัธยมเท่านั้นได้เรียน และจำนวนเพียงเล็กน้อยที่เรียนในระดับอุดมศึกษา

ในปี 1967 ประธานาธิบดี เนเรเร (Nyerere) บุคคลสำคัญยิ่งผู้หนึ่งของประเทศ ได้ตั้งเป้าหมายสำหรับหลักการพื้นฐานที่ประเทศจะต้องยึดถือต่อไปอีกคือ

1. ระบบการศึกษาใหม่ ภายใต้แผนการศึกษาใหม่ จะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสังคมนิยม
2. ระบบการศึกษาใหม่ จะต้องเน้น "Ujamma" คือ ความเป็นครอบครัว หมายถึง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเท่าเทียมกัน
3. สัมล้างระบบเป็นเจ้าของที่ดิน และ
4. การให้การศึกษาแก่ประชาชนแทนซาเนีย เพื่อขยายมโนทัศน์ของคำว่า "ครอบครัว" ให้เหนือความเป็นเผ่าและชุมชน หรือชาติที่ต่างกัน และนับถือทุกคนประหนึ่งพี่น้อง

มีการชักชวนให้ประชาชนเข้ามาอยู่ร่วมกัน “หมู่บ้านครอบครัว” (Ujamma villages) และการดำเนินการอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านใช้หลักการที่ “ช่วยตนเอง พึ่งตนเองและร่วมมือกัน” การปฏิรูปการศึกษาซึ่งกำหนดใน “การศึกษาเพื่อการพึ่งตัวเอง” ใช้หลักใหญ่ 3 ประการ

1. การปฏิรูปหลักสูตร
2. แก่ระบบโรงเรียน และ
3. เพิ่มอายุของผู้ที่จะเข้าเรียนในประถมศึกษา การระดมศึกษาจะเน้นเพื่อ “ชีวิต” มากกว่าเพื่อวิชาการ ดังนั้น เด็กสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเมื่ออายุมากขึ้นได้ เพราะเมื่อจบประถมศึกษา ก็โตพอที่จะเป็นผู้ผลิตที่ดีในสังคมได้

มีการเน้นอย่างมากในเรื่องการกำจัดความไม่รู้หนังสือ การสอนหนังสือจะเน้นถึงปัญหาเฉพาะหน้าที่ประชาชนกำลังเผชิญอยู่ จะเห็นได้ชัดเจนจากหนังสือเรียนที่จะพูดถึง การใช้ยาฆ่าแมลง และการใช้ปุ๋ย การป้องกันการโกงจากคนกลาง และวิธีตั้งสหกรณ์ เป็นต้น โรงเรียนทุกโรงเรียนถูกกำหนดให้ช่วยตัวเอง โรงเรียนฝึกหัดครูทุกโรงเรียนต้องทำฟาร์ม และโรงงานเพื่อหาทุนในการศึกษาเอง มหาวิทยาลัยจะเน้นในเรื่องการช่วยตัวเอง การออกไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท ศูนย์ฝึกเพื่อชนบทได้ตั้งขึ้นมากมาย เพื่อฝึกคนออกทำงานในชนบทอย่างมีประสิทธิภาพ “การเรียนรู้จากการดำเนินชีวิต” เป็นอุดมคติสำหรับการศึกษาของท่านชาเนียในปัจจุบัน

ในการปฏิรูปการศึกษาของท่านชาเนียทำให้ประเทศเจริญขึ้นอย่างเห็นชัด ถึงแม้ว่ายังมีปัญหาอื่น ๆ แต่ท่านชาเนียยังตั้งความหวังไว้สูงและยังมีความกระตือรือร้นที่จะดำเนินต่อไป

9.3 อนาคตของการศึกษา

การเรียนรู้เป็นมรดกการของประสบการณ์ในอดีต สภาพการณ์ปัจจุบัน และการนำไปใช้ในอนาคตอย่างได้ผล ในเมื่อนักศึกษาปัจจุบันส่วนใหญ่จะต้องใช้ชีวิตในศตวรรษหน้า ดังนั้นเราน่าจะมาพิจารณาถึงการศึกษาในอนาคต

นักอนาคตที่มีชื่อเสียงคนหนึ่ง คือ อัลวิน ทอฟเลอร์ (Alvin Toffler) เป็นนักหนังสือพิมพ์ นักแต่งหนังสือและที่เป็นคุณสมบัตินอกเหนือจากสิ่งอื่นใด คือ เป็นนักอนาคตนิยมที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่ง ในลักษณะของการคาดคะเนอนาคต ทอฟเลอร์มีแนวคิดที่แตกต่างจากผู้อื่น ซึ่งส่วนใหญ่มักจะคิดว่าอนาคตข้างหน้ามีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากปัจจุบันเท่าใดนัก แต่ทัศนะของทอฟเลอร์

เห็นว่าอนาคตข้างหน้าจะมีลักษณะที่แตกต่างจากปัจจุบันเป็นอย่างมาก เขาเห็นว่าโลกในปัจจุบันและอนาคตข้างหน้ากำลังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นต่อไป ซึ่งไม่เพียงแต่เราจะเห็นการเปลี่ยนแปลงในด้านเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ในด้านค่านิยมของคน ทศนคติทางเพศ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ระหว่างเพื่อนและหน่วยงานและวิถีทางต่าง ๆ ในโครงสร้างของรัฐบาล การเมือง ธุรกิจ และตลอดจนถึงระบบการศึกษาก็นับว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก ซึ่งทอฟเลอร์ได้ให้ข้อสังเกตว่าบุคคลต่าง ๆ ในขณะนี้ได้มีการเตรียมตัวที่ดีสำหรับที่จะรับประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อเขาเหล่านั้นจะสามารถอยู่รอดได้และสามารถปรับตนเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า

ทอฟเลอร์เห็นว่าวิถีชีวิตของบุคคลในปัจจุบันมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่หลังปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมาผนวกกับเหตุการณ์ในอดีตดังเช่นสงครามกลางเมืองในประเทศรัสเซีย ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกาซึ่งทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากและมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น

สังคมใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ในทัศนะของทอฟเลอร์เห็นว่าจะมีลักษณะเป็นสังคมแบบอุตสาหกรรม มีระบบการทำงานที่รวดเร็ว สิ่งต่าง ๆ มักไม่ค่อยมีระเบียบแบบแผน มีลักษณะของการแข่งขันค่อนข้างสูงและจะมีปัญหาความขัดแย้ง และมีระบบงานและองค์กรต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ระบบราชการเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

จากที่ได้กล่าวได้ข้างต้น อัลวิน ทอฟเลอร์ (Alvin Toffler) ได้พยากรณ์อนาคตในหนังสือ Future Shock ซึ่งน่าสนใจอย่างยิ่ง ช่วงเวลาหลังจากที่เขาเขียนหนังสือเล่มนี้ได้สนับสนุนคำพยากรณ์ของเขาชัดเจนขึ้น สิบปีหลังจากนั้นทอฟเลอร์ได้เขียนเรื่องที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นอีกในหนังสือชื่อ The Third Wave ซึ่งอธิบายถึงสังคมใหม่และวัฒนธรรมใหม่ ถ้าสิ่งที่เขาพยากรณ์เป็นสิ่งที่ถูกต้องการศึกษาในอนาคตก็จะได้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าจะแตกต่างออกไปจากปัจจุบันมากมาย

ในหนังสือ The Third Wave ทอฟเลอร์ อธิบายคำว่า คลื่นอารยธรรมลูกที่หนึ่งยังเกิดขึ้นประมาณ 8,000 ปีมาแล้วเมื่อคนเริ่มการเกษตรกรรม โดยละทิ้งชีวิตเร่ร่อนเที่ยวล่าสัตว์ไปในที่ต่าง ๆ และเริ่มเป็นชีวิตครอบครัวที่มั่นคง ชีวิตครอบครัวที่เริ่มการเพาะปลูก

คลื่นอายุธรรมชาติที่สองเกิดขึ้นเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม และมาจนถึงปัจจุบันนี้มีการตั้งโรงงานและมีกรรมกรรวมกลุ่มทำงาน พ่อและแม่ส่วนใหญ่ทำงาน แต่เด็ก ๆ ยังไม่เข้าสู่ระบบแรงงาน ในสุดท้าย หน้าที่ของครอบครัวบางส่วนก็ย้ายไปเป็นหน้าที่ของสถาบันอื่น ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อน เป็นต้น

ทอฟเลอร์ อธิบายว่า ปัจจุบันโลกกำลังย่างเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งใช้เป็นคลื่นอายุธรรมชาติที่สามแล้ว ปรากฏการณ์ซึ่งทอฟเลอร์อธิบายถึงการมาถึงของคลื่นอายุธรรมชาติที่สามก็คือ การเปลี่ยนแปลงอันเป็นอิทธิพลของการสื่อสารมวลชน ชีวิตครอบครัว และธุรกิจ ประชาชนที่อยู่ในคลื่นอายุธรรมชาติที่สาม จะมีการจัดการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น สังคมจะไม่มีภาวะกับเด็กมากนัก เพราะเด็ก ๆ จะน้อยลง คนจะเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักร เครื่องกลไก และคอมพิวเตอร์ เขาทำนายว่า คนจะทำงานในที่ทำงานน้อยลง จะทำงานที่บ้านมากขึ้น เพราะเทคโนโลยีใหม่ๆ จะกำหนดงานและงานนั้นสามารถทำได้โดยการอ่านคู่มือ และคำสั่งที่กำหนดไว้แล้ว และทำโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งจะมีเครื่องอยู่ที่บ้านก็ได้ การโทรคมนาคมจะช่วยให้คนไม่ต้องเดินทางมากนัก

ค่านิยมของคลื่นอายุธรรมชาติที่สามจะตั้งอยู่บน (1) ความสำเร็จในตนเอง ความรู้สึกว่าตนมีค่า และมีเวลาสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ (2) งานที่มีความหมาย และเร้าใจให้ทำ (3) คนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นอิสระ และ (4) ความรู้สึกมั่นคงอย่างสูง จากค่านิยมดังกล่าวนี้ ระบบการศึกษาควรจะเปลี่ยนไป เพื่อสร้างค่านิยมต่าง ๆ เหล่านี้

มิลเลอร์ (William C. Miller, 1981) สรุปว่าการศึกษาที่จะเหมาะสำหรับนักเรียนในคลื่นอายุธรรมชาติที่สามจะต้องเปลี่ยนไปดังนี้

1. จัดเป็นการศึกษาในระบบน้อยลง
2. ค่าใช้จ่ายจะต้องถูกลง
3. สอนเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์น้อยลง
4. สอนเป็นระบบรายบุคคลมากขึ้น
5. สอนในเรื่องที่เห็นจริงเห็นจังมากขึ้น
6. สอนเรื่องเกี่ยวกับมนุษยธรรมมากขึ้น
7. บทเรียนสนุกสนานมากขึ้น
8. เป็นการเรียนตลอดชีวิต

ฮาโรลด์ เซน (Harold G. Shane) นับว่าเป็นนักอนาคตนิยมทางการศึกษา (Educational Futurist) ที่สำคัญผู้หนึ่ง ซึ่งได้ทำการศึกษาและคาดคะเนแนวโน้มของหลักสูตรและระบบโรงเรียนสำหรับในอนาคต ฮาโรลด์ เซน ได้ทำการศึกษาร่วมกับนักการศึกษาหลายท่าน ฮาโรลด์ เซน ได้กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีความสนใจในอนาคตข้างหน้าของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ในทำนองเดียวกันสำหรับอนาคตของการศึกษาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นก็นับว่าเป็นที่สนใจสำหรับนักการศึกษาโดยทั่วไป การศึกษาในครั้งนี้นำมาพิจารณาถึงระบบที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต คือช่วงระหว่างปี ค.ศ.1975 ถึง 2000 เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางสำหรับนักการศึกษาโดยทั่วไป และโดยเฉพาะนักการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ในการเตรียมตัวหรือยับยั้งสิ่งต่าง ๆ ในระบบการศึกษาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

แฮโรลด์ เซน และ จูน เซน (June Shane) กล่าวในหนังสือ Learning for Tomorrow (คศ.1974) ว่าในอนาคตสังคมจะเปลี่ยนไปมาก หลักสูตรที่จัดเตรียมคนสำหรับอนาคตจะต้องสอนให้คนรู้จักปรับตัวเข้าสังคมในอนาคต โดยมีการเปลี่ยนแปลงดังนี้

จาก	ไปสู่
1. การสอนเป็นกลุ่มใหญ่การสอนไปเป็นรายบุคคล
2. การสอนที่ละหัวข้อเรื่องการสอนที่มีการสัมพันธ์หลายหัวข้อเรื่อง
3. การรับรู้เพื่อนำไปใช้ตอบการเสาะหาคำตอบด้วยตนเอง
4. ตารางสอนตายตัวตารางสอนที่เปลี่ยนแปลงได้
5. การฝึกความรู้และทักษะพื้นฐานการสร้างเจตคติและความชื่นชมอันพึงประสงค์ เพื่อกระตุ้นการหาความรู้ด้วยตนเอง
6. ครูริเริ่มและนำในการสอนนักเรียนริเริ่มและการวางแผนกลุ่ม
7. เนื้อหาวิชาแยกกันเนื้อหาวิชาหลาย ๆ วิชาเกี่ยวข้องกัน
8. คำตอบจากความจำการรับรู้ปัญหา
9. เน้นตำราเรียนใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เพิ่มเติมจากตำรา
10. เรียนรู้จากการสอนการกระตุ้นสติปัญญาด้วยตัวนักเรียนเอง

สรุป จากความก้าวหน้าอย่างสูงในเรื่องเทคโนโลยีต่าง ๆ อันเป็นผลให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทั้งในด้านที่เสริมสร้างและด้านทำลาย การโทรคมนาคม การคมนาคม และเครื่องทุ่นแรง และเครื่องจักรกลที่แทนแรงงานมนุษย์ได้เกิดขึ้นอย่างมากมายในปัจจุบันนี้ ทำให้เชื่อได้ว่าในอนาคตสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง และความรู้และทักษะต่าง ๆ จะมีมากจนกระทั่งไม่อาจจัดเข้าหลักสูตรการศึกษาให้คนทั้งหลายได้เรียนรู้ได้เหมือน ๆ กันดังนั้น เราอาจพยากรณ์ได้ว่า การศึกษาในอนาคตก็จะเป็นการจัดให้ในลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

1. เป็นระบบเปิดมากขึ้น และส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
2. เน้นการศึกษาเป็นรายบุคคล
3. เน้นเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. เน้นคุณธรรมและจริยธรรม
5. ส่งเสริมนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ